

комплекс освітнього менеджменту» : постанова Кабінету міністрів України. Верховна Рада України : [сайт]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1255-2021-n#Text>

16. Про затвердження Порядку роботи з електронними документами у діловодстві та їх підготовки до передавання на архівне зберігання : наказ Міністерства Юстиції України редакція від 29.10.2022 № 1886/5. Верховна Рада України : [сайт]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z142114#Text>
17. Про затвердження Правил організації діловодства та архівного зберігання документів у державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях : наказ Міністерства Юстиції України № 1000/5 редакція від 03.06.2023. Верховна Рада України : [сайт]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0736-15#Text>
18. Як взяти участь у програмі «Google Workspace for Education».HOSTiQ Wiki : [сайт]. URL : <https://hostiq.ua/wiki/ukr/g-suite-for-education/>

Марина СИЧЕВСЬКА-ДЕГТЯРЬОВА,
*в.о. завідувача кафедри педагогіки і психології,
 завідувач відділу розвитку особистості
 Донецького ОблППО*

ОБДАРОВАНІСТЬ УЧИТЕЛЯ Й УЧНЯ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ – ІННОВАЦІЙНІ РІШЕННЯ

Сучасна українська освіта переживає період глибоких трансформацій, що визначають сьогодення як час викликів і нових можливостей. Воєнні події, зміна освітніх форматів, нові соціальні й емоційні умови – усе це формує простір, де традиційні підходи часто виявляються недостатніми, а запит на гнучкість, творчість та інновації стає критично важливим. Водночас саме в ці непрості часи педагог і учень можуть виявити себе як носії унікального потенціалу. Поняття обдарованості виходить за межі академічної успішності: сьогодні вона проявляється і як здатність адаптуватися до невизначеності, і як уміння генерувати нові ідеї, шукати рішення, бути підтримкою для інших.

Обдарованість педагога – не менш значуща, ніж учнівська. Учитель нового часу має бути гнучким, відкритим до змін, готовим до професійної рефлексії та педагогічного новаторства. Саме обдарованість учителя допомагає створювати умови для розвитку обдарованості учня – через партнерство, підтримку і спільний рух до глибшого розуміння себе й світу.

Упродовж тривалого часу поняття обдарованості асоціювалося переважно з високими інтелектуальними показниками або академічною успішністю. Сьогодні пропонується більш широкий і гнучкий підхід, який охоплює різноманітні прояви людського потенціалу. Обдарованість – це система внутрішніх передумов, що дозволяють людині досягати високих результатів у певному виді діяльності. Обдарованість – це система, що розвивається протягом життя, якість психіки, яка визначає можливість досягнення людиною більш високих, неабияких результатів в одному або декількох видах діяльності порівняно з іншими людьми. Обдарована дитина виділяється яскравими, очевидними, іноді видатними досягненнями (або має внутрішні передумови для таких досягнень) у тому чи іншому вигляді діяльності. Втім, обдарованість визначає тільки можливість досягнення успіху в тій чи іншій діяльності, реалізація ж цієї можливості залежить від того, якою мірою будуть розвинені відповідні здібності, які будуть здобуті знання і сформовані навички.

Педагог повинен бути обізнаним у цьому питанні, тому що до учнів із різними видами обдарованості потрібен різний підхід, різні системи роботи. Обдарованість може бути:

- **інтелектуальною** (високий рівень логічного мислення, здатність швидко оперувати абстракціями, широкий кругозір; спостерігаємо швидке засвоєння знань, нестандартне мислення, багатий словниковий запас);
- **академічною** (схильність до успіху в конкретному навчальному предметі або галузі знань, глибоке занурення в теми, ініціатива в самостійному вивченні);
- **креативною або творчою, практично-перетворювальною** (здатність до новаторства, генерації нових, нестандартних ідей, створення оригінальних продуктів);
- **художньо-естетичною** (музичні, образотворчі, театральні здібності);
- **психомоторною** (успіхи в спорті або танцях, відповідні фізичні дані);

- **емоційно-соціальною або комунікативною** (високий рівень емпатії, лідерства, комунікації, здатність впливати на інших, організовувати, мотивувати).

Нові тенденції, сучасні реалії також висувують на перший план такі якості, як **адаптивність, резильєнтність** (психологічна стійкість), **етичне лідерство, цифрова грамотність**, які слід розглядати як складники сучасної обдарованості.

Обдарованість педагога – це не лише про талант до викладання, а про сукупність рис, які дозволяють створити освітнє середовище, що стимулює розвиток інших. Саме тому окрім компетентностей учителя, зазначених у професійному стандарті «Вчитель закладу загальної середньої освіти», затвердженому наказом Міністерства освіти і науки України від 29.08.2024 № 1225 <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vchytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity>, можна говорити про додаткові характеристики. У контексті сьогодення педагогічна обдарованість – це також здатність діяти в умовах невизначеності, підтримувати інших у кризових ситуаціях, бути джерелом інновацій. Ключові характеристики обдарованого вчителя: **педагогічна креативність; професійна рефлексія; емоційний інтелект; лідерські якості та вміння організовувати освітнє середовище; цифрова компетентність; здатність до постійного саморозвитку**. Тож обдарованість учителя – не лише індивідуальний дар, а й соціально значуща якість, яка формує вектор розвитку освіти загалом.

Саме обдаровані вчителі є активними учасниками вебвітрин, конкурсів професійної майстерності. Так, у першому турі конкурсу «Вчитель року – 2025» змагався 91 вчитель із 26 громад області. На всеукраїнському рівні Донецщина має переможницю всеукраїнського рівня: учителька історії Марина Мегельбей (Великоновосілівський заклад загальної середньої освіти I–III ступенів № 2 Великоновосілівської селищної ради Донецької області) посіла перше місце в країні. Педагоги Донецької області увійшли до десятки кращих у номінаціях «Технології /Трудове навчання», «Зарубіжна література». В обласних вебвітринах кафедри педагогіки і психології Донецького ОблІППО «Освітнє середовище початкової школи: інноваційні практики – 2025», «Поруч із генієм – 2025» узяли участь близько 180 педагогів.

Отже, приклади активної участі педагогів Донецчини в конкурсах, ініціативах та вебвітринах демонструють, як саме педагогічна обдарованість може знаходити своє практичне втілення. Проте не менш важливо розуміти, з якими викликами стикаються обдаровані діти сьогодні – адже саме від нашої здатності підтримати їх залежить майбутній успіх усієї освітньої системи.

Сьогодення висуває до освіти нові виклики, які особливо гостро проявляються в роботі з обдарованими дітьми. Серед них:

- **освітні втрати**, пов'язані з перериванням навчання, переміщенням, нестачею ресурсів;
- **психоемоційні труднощі**, викликані війною, тривогою, втратами, нестабільністю;
- **формат дистанційної або змішаної освіти**, який ускладнює процес виявлення та підтримки обдарованості;
- **втрата мотивації**, депресивні настрої, зниження когнітивної активності.

Обдаровані учні, попри потенціал, часто стикаються з внутрішніми конфліктами, перфекціонізмом, труднощами соціалізації. За відсутності відповідної підтримки їхня обдарованість може залишитися нереалізованою.

Щоб ефективно працювати з обдарованими дітьми в сучасних умовах, педагогам варто звернутися до таких стратегій:

- **індивідуалізація освітнього процесу** – побудова освітньої траєкторії відповідно до сильних сторін, темпу й інтересів дитини;
- **тьюторство і менторинг** – персоналізований супровід учня дорослим, який не лише навчає, а й підтримує;
- **STEM/STEAM-освіта** – міждисциплінарні підходи до навчання, що стимулюють критичне мислення і креативність;
- **проектне та дослідницьке навчання, кейс-методи** – залучення учнів до реального розв'язання проблем, створення продукту, презентації результатів;
- **онлайн-ресурси і цифрові платформи** – розширення доступу до навчання для обдарованих, незалежно від місця перебування;
- **психологічно безпечний простір** – створення умов для навчання, коли дитина не боїться помилок, її індивідуальність приймається, а зусилля – цінуються.

Ці стратегії є дієвим інструментарієм для кожного педагога, який прагне не лише розпізнати, а й підтримати розвиток обдарованого учня. Водночас успіх такої підтримки значною мірою залежить від якості взаємодії між учнем і вчителем. У цьому контексті педагогіка партнерства стає основоположним принципом, що забезпечує ефективність і сталий розвиток.

Педагогіка партнерства – ключ до розвитку обдарованості як учня, так і вчителя. Саме на цьому було акцентовано увагу в рекомендаціях на 2024/2025 н. р. «Інноваційні трансформації та зміна підходів до розвитку обдарованої особистості» [2]. В умовах війни, тривоги, нестабільності це партнерство набуває особливої цінності: воно підтримує довіру, стабільність і відкритість. Елементи ефективного освітнього партнерства: спільне визначення цілей навчання; повага до вибору учня; систематичний зворотний зв'язок; розвиток культури діалогу, емоційної відкритості. Партнерство формує відчуття безпеки, належності й підтримки, без яких реалізація обдарованості – неможлива.

Проаналізуємо результати 2024/2025 навчального року на прикладі Всеукраїнських учнівських олімпіад: було проведено I-III етапи олімпіад, у яких узяли участь 34128 здобувачів освіти області (II етап – 5624, III етап – 970 учасників). За результатами III етапу олімпіад та відбірково-тренувальних зборів, у яких узяли участь 143 учні, було сформовано предметні команди, що представили область на IV Всеукраїнському етапі.

У IV етапі олімпіад узяли участь 32 здобувачі освіти. Серед них – представники таких громад: Білозерської, Мирноградської, Новодонецької, Новогродівської, Великоновосілківської (по 1 учаснику), Селидівської, Авдіївської, Дружківської, Добропільської (по 2 учасники), Костянтинівської, Бахмутської (по 3 учасники), 5 – від Краматорської та 8 – від Покровської територіальних громад. За результатами IV етапу Всеукраїнських учнівських олімпіад 7 здобувачів освіти стали переможцями: 2 учні вибороли II місце, 5 – дипломи III ступеня.

Починаючи з 2022 року, потенціал участі в олімпіадах частково не був реалізований. Частина учнів, які мали відповідний досвід і досягнення, закінчили навчання, а їхні наступники не отримали належної підтримки й підготовки на місцях. Вони також утратили мотивацію через обмежені можливості для самореалізації в інтелектуальних змаганнях. Багатьом обдарованим учням складно повноцінно проявити свої здібності в умовах тривалого дистанційного навчання – спочатку внаслідок пандемії, а тепер – через війну. До того ж чимало дітей не змогли долучитися до олімпіадного руху через недостатню комунікацію між закладами освіти й батьками, які, з огляду на воєнний стан і високий рівень тривожності, часто не дозволяли своїм дітям брати участь у заключних очних етапах інтелектуальних конкурсів.

Отже, статистика участі у всеукраїнських олімпіадах не лише ілюструє рівень досягнень, а й актуалізує потребу в системному підході до підтримки обдарованості. Наявність бар'єрів, що заважають реалізації потенціалу дітей, вимагає переосмислення методичної, психологічної та організаційної складової супроводу. Це завдання потребує уваги з боку освітніх інституцій, громад та управлінських структур.

Водночас у громадах, де створено дієвий організаційно-методичний, психолого-педагогічний супровід обдарованих дітей, наявна індивідуальна дистанційна менторська підтримка, є й результати на обласному, всеукраїнському рівні. Цьогорічні лідери за кількістю переможців III етапу олімпіад – Краматорська ТГ (58 дипломів I-III ступенів); Покровська ТГ – 53 дипломи; 43 переможці – Добропільська громада; 35 – Бахмутська ТГ. Гідні результати в Дружківській (22), Костянтинівській (23), Мирноградській (25) ТГ. Активніше цього року брали участь в олімпіадах учні Маріупольської, Великоновосілківської, Новодонецької громад. Позитивні приклади певних територіальних громад свідчать про те, що за умови цілеспрямованої підтримки, злагодженої роботи педагогів, фахівців ЦПРПП й освітніх лідерів можна досягти вагомих результатів навіть у складних умовах. Це підтверджує важливість подальшої консолідації зусиль для створення ефективного освітнього середовища, яке розкриває і підтримує обдарованість на всіх рівнях.

Звертаємо увагу на те, що Міністерство освіти і науки України презентувало нове Положення про олімпіадний та турнірний рух <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0187-25#n19>, яке визначає порядок організації та проведення інтелектуальних змагань у межах учнівського олімпіадного й турнірного руху в Україні, їх організаційне, методичне й фінансове забезпечення. Основна мета змін – зробити інтелектуальні змагання доступнішими, справедливішими, розширити можливості для

виявлення талантів, підвищити якість підготовки учнів та створити сильну спільноту навколо олімпіадного і турнірного руху [5]. Наказ МОН України від 30.12.2024 № 1820 «Про затвердження Положення про учнівський олімпіадний та турнірний рух» набрав чинності з 01 червня 2025 року. Тож рекомендуємо уважно ознайомитися з цим документом та звернути увагу на такі ключові зміни: всеукраїнські олімпіади відбуватимуться в 3 етапи; з'являється більше можливостей для залучення нових талантів через можливість самовисунення на I (місцевий) етап олімпіади, доступність олімпіад і турнірів для дітей з ООП; на II (обласному) етапі учасники з усіх областей матимуть однакові завдання; учасники матимуть більше шансів пройти на III етап олімпіади завдяки оновленій системі рейтингів; на заміну інтернет-олімпіадам тепер буде STEM-олімпіада тощо. Запис презентації з роз'ясненням змін можна переглянути за покликанням <https://www.youtube.com/watch?v=YRd7bi-N6xM>.

Слід звернути увагу ЦПРПП на допомогу закладам освіти у вдосконаленні системи роботи з обдарованими дітьми та молоддю, а також у розробці та впровадженні нових, інноваційних підходів до їхнього розвитку. На рівні закладів освіти варто стимулювати педагогічних працівників до інноваційної діяльності, участі в професійних конкурсах; мотивувати здобувачів освіти до участі в інтелектуальних змаганнях, які дозволять обдарованим дітям та молоді виявити та реалізувати власні здібності; створювати сприятливе середовище для індивідуалізації навчання, адаптації навчальних програм, темпу та методів навчання до індивідуальних особливостей та потреб обдарованих учнів; організувати психологічну підтримку обдарованих у напрямі надання допомоги в подоланні труднощів, формуванні стійкості до стресів.

Рекомендації для педагогів щодо організації роботи з обдарованими учнями в 2025/2026 н. р.:

1. Проведіть діагностику потенціалу учнів за допомогою доступних інструментів, із залученням практичного психолога (спостереження, анкетування, творчі завдання, тестування).
2. Упроваджуйте індивідуальні освітні траєкторії: дозвольте обдарованим учням поглиблювати знання, працювати над проектами, долучатися до конкурсів.
3. Забезпечте регулярну емоційну підтримку: індивідуальні розмови, психоемоційні вправи, залучення шкільного психолога.
4. Залучайте родини учнів до формування освітнього маршруту та підтримки вдома.
5. Використовуйте цифрові ресурси, які дають змогу поглибити знання й розширити горизонти.
6. Інтегруйте міждисциплінарні підходи, які дозволяють дитині проявити себе в різних видах діяльності.
7. Удосконалюйте власну педагогічну майстерність: підвищуйте кваліфікацію, об'єднуйтеся у професійні спільноти, упроваджуйте рефлексивну практику.

Список використаних джерел

1. Корольов Д. К. Психологія обдарованості. Навчальний посібник. Київ : Видавництво «Міленіум», 2024. – 176 с.
2. НОВІ ЧАСИ: ОСОБИСТІСТЬ ПОНАД УСЕ! Путівник на 2024/2025 навчальний рік: науково-методичні рекомендації щодо організації й супроводу освітньої роботи у 2024/2025 навчальному році / за заг. ред. Ю. Бурцевої та С. Гарної. Київ-Краматорськ : Відділ інформаційно-видавничої діяльності, 2024. 162 с.
3. Обдаровані діти – скарб нації! : матеріали V Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції (Київ, 23–29 жовтня 2024 року). – Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2024. – 1604 с.
4. Обдарованість: методи діагностики та шляхи розвитку : матеріали науково-практичного онлайн-семінару (Київ, 22–26 травня 2025 року). / Упоряд. М.Ю. Мельник, В. М. Шульга. – Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2025. – 1000 с.
5. <https://mon.gov.ua/news/nove-polozhennia-pro-olimpiadni-ta-turnirni-ruk-h-zminy-shcho-vidkryvaiut-novi-mozhlyvosti>